

Leo Trotskij

Proletariatet och revolutionen

Publicerad i december 1904

Den svenska översättningen (från engelska) är utförd av Kenth-Åke Andersson. Texten ingick i Isaac Deutschers Trotskij-antologi *Den permanenta revolutionens epok* (Bokförlaget Röda rummet 1969).

Följande är Isaac Deutschers presentation av artikeln:

Och seklet höll verkligen på att byta ton och språk! I Ryssland närmade sig 1905 års revolution. Marken skakade under tsarens tron. Trots att Trotskij hade flytt från Sibirien och levde utomlands, kände han att 'den uppdämda revolutionära energin' höll på att explodera, och i slutet av 1904, skisserade han med en anmärkningsvärd klarsyn och framsynthet den kommande revolutionens utveckling och arbetarnas avgörande roll i den.

Proletariatet får inte bara bedriva en revolutionär propaganda. Proletariatet måste självt inrikta sig på att göra revolution.

Att inrikta sig på revolution innebär inte nödvändigtvis att man fixerar en dag för ett uppror och sedan förbereder sig för den dagen. Man kan aldrig bestämma datum och klockslag för en revolution. Folket har aldrig gjort revolution på kommando.

Vad som, med tanke på den ödesdigert förestående katastrofen, kan göras, är att välja de bästa positionerna, att beväpna och inspirera massan med revolutionära paroller, att samtidigt leda alla reserver till slagfältet, att öva dem i kampens konst, att hålla dem mobiliserade – och sända en alarmsignal över alla linjer när stunden väl har kommit.

Betyder detta bara en serie övningar och inte en avgörande kamp med fiendestyrykan? Skulle det bara bli rena manövrar, och inte en revolution på gatorna?

Ja, det skulle bli rena manövrar. Men det finns en skillnad mellan revolutionära och militära manövrar. Våra förberedelser kan när som helst och oberoende av vår vilja bli till en verklig kamp som kan bli avgörande för det utsträckta revolutionära kriget. Den inte bara kan bli så, den *måste* bli så. Detta bekräftas av den nuvarande politiska situationens akuta karaktär, vilken i sina djup har en enorm arsenal av revolutionära explosionsämnen.

Tidpunkten då de rena manövrarna blir en riktig kamp beror på massornas storlek och revolutionära sammansättning, på den atmosfär av folklig sympati som finns omkring dem, och på attityden hos de trupper som regeringen skickar mot folket.

Dessa tre element i framgången måste bestämma vårt förberedelsearbete. Revolutionära, proletära massor finns redan. Vi borde kunna kalla ut dem på gatorna vid en given tidpunkt, över hela landet. Vi borde kunna förena dem under en gemensam paroll. Alla klasser och folkgrupper är genomträngda av hat mot absolutismen, dvs. av sympati med frihetskampen. Vi borde kunna koncentrera denna sympati på proletariatet som revolutionär kraft, vilket ensamt kan vara folkets avantgarde i kampen för att rädda Rysslands framtid. Vad gäller stämningen inom armén, så kan den knappast inge regeringen något större hopp. Det har visat sig en mängd alarmerande symptom under de senaste åren: armén är förbittrad, armén knotar, det jäser av missnöje inom armén. Vi borde göra allt som står i vår makt för att få armén att avskilja sig själv från absolutismen den dag då massorna går till den avgörande attacken.

Låt oss först se på de två sista villkoren, vilka bestämmer kampanjens utveckling och utgång.

Vi har just passerat den 'politiska förnyelsens' stadium, vilket inleddes med trumpetens smatter och avslutades med knutpiskans vinande, – prins Svyatopol-Mirskis era.¹ Resultatet har blivit att hatet mot absolutismen har nått en ovanlig höjd bland de tänkande elementen i samhället. De kommande dagarna kommer att plocka denna frukt av väckta folkliga förhoppningar och ouppfyllda regeringslöften. Det politiska intresset har under den senaste tiden fått en mer bestämd inriktning. Missnöjet har blivit större och fått en mera uttalad teoretisk bas. Det folkliga tänkande, som igår var ytterst primitivt, har nu girigt sugit åt sig den politiska analysens arbete. Alla manifestationer av ond och godtycklig makt spåras snabbt tillbaka till den ursprungliga källan. Revolutionära paroller skrämmer inte längre folket, tvärtom får de ett tusenfaldigt eko, de blir till ordspråk. Det folkliga medvetandet absorberar varje negativt ord, varje fördömelse eller förbannelse mot absolutismen, som en svamp absorberar en flytande substans. Ingen av administrationens åtgärder förblir ostraffad. Man tar nog vara på varje blunder. Dess framsteg väcker löje, dess hotelser föder hat. Den liberala pressens stora maskineri sänder varje dag ut tusentals fakta, som väcker, eggjar, inflammerar de folkliga känslorna.

De uppdämda känslorna söker utlopp. Tankar strävar efter att omsättas i handling. Den högljudda liberala pressen tenderar emellertid att, samtidigt som den föder den folkliga oron, förvandla strömmen till en liten kanal. Den sprider vidskeplig vördnad för 'den allmänna meningen', den hjälplösa, oorganiserade 'allmänna meningen', som inte kan omsättas i handling. Den fördömer de revolutionära metoderna för uppnåendet av en nationell frigörelse, den uppehåller illusionen om legalitet. Den vänder de förbittrade gruppernas uppmärksamhet och hopp mot Zemstvokampanjen,² och förbereder på så sätt systematiskt den folkliga rörelsens sammanbrott. Detta akuta missnöje, som inte finner något utlopp, som avskräcks av den legala Zemstvokampanjens oundvikliga misslyckande ty den har ingen tradition av revolutionär kamp att falla tillbaka på och inga klara framtidsmål, måste av nödvändighet manifesteras i ett utbrott av desperat terror, vilket förpassar de radikala intellektuella till rollen som hjälplösa, passiva om än sympatiserande åskådare och får liberalerna att kvävas i ett anfall av platonisk entusiasm medan de ger en villrådig assistans. Detta borde inte ske. Vi borde ta ett fast grepp om denna strömning av folklig upphetsning, vi borde rikta dessa talrika missnöjda samhällsgruppers uppmärksamhet mot en enormt stor uppgift som främst utförs av proletariatet – mot den Nationella Revolutionen.

Det revolutionära avantgardet borde väcka alla de indolenta folkgrupperna; det borde dyka upp än här och än där, ja överallt, det borde ställa frågan om den politiska makten på djärvast tänkbara sätt, det borde mana, tukta, avslöja den hycklande demokratin, det borde ställa demokraterna och Zemstvoliberalerna mot varandra, det borde väcka om och om igen, det borde mana, tukta, begära ett klart svar på frågan: 'Vad skall ni göra?', det borde inte tillåta någon reträtt, det borde tvinga de legala liberalerna att erkänna sin egen svaghet, det borde alienera dem från de demokratiska elementen och hjälpa de senare på vägen mot revolutionen. Att göra detta arbete innebär att dra hela den demokratiska oppositionens sympati för den revolutionära kampanj som proletariatet för.

¹ Prins Svyatopol-Mirski, den ryske premiärministern, efterträdde den ultrareaktionäre von Plehve, som mördades i juli 1904 av en revolutionär. Efter att ha utlovat 'hjärtligen relationer' mellan regeringen och folket, utfärdade prinsen den 12 december 1904, en kungörelse, som 'med knutpiskans vinande' slog ned på alla oauktorerade möten.

² Zemstvoerna var provinsiella eller kommunala råd som enbart hade ekonomiska och kulturella funktioner. Zemstvopetitioner var resolutioner som antagits av dessa rådgivande organ och som sändes vidare till regeringen av liberalerna i deras kamp för en konstitution.

Vi borde göra allt som står i vår makt för att vinna den fattiga icke-proletära stadsbefolkningens uppmärksamhet och sympati. Under proletariatets senaste massaktioner, såsom i generalstrejkerna i södern 1903, gjordes ingenting i detta avseende, och detta var den svagaste punkten i förberedelsearbetet. Enligt tidningskorrespondenterna cirkulerade de märkligaste rykten om de strejkandes avsikter bland befolkningen. Stadsinvånarna väntade attacker mot sina hus, butiksägarna var rädda för att bli plundrade, judarna fruktade en pogrom. Detta borde undvikas. *Om den resterande befolkningen förblir fientlig eller ens likgiltig för en politisk strejk, för stadsproletariatets envig med polisen och armén, då är den dömd att misslyckas.* Befolkningens likgiltighet kommer i första hand att bli kännbart för proletariatets moral och sedan för soldaternas attityd. Under sådana förhållanden måste administrationens hållning bli mer bestämd. Generalerna skulle påminna officerarna, och officerarna skulle vidarebefordra till soldaterna general Michail Dragomirovs ord: 'Gevär ges för skarpskytte, och ingen är tillåten att ödsla kulor på ett intet.' *Proletariatets politiska strejk borde utvecklas till befolkningens politiska demonstration.* Detta är den första förutsättningen för framgång.

Den andra, viktiga förutsättningen är arméns inställning. Missnöje bland soldaterna, en vag sympati för 'revoltörerna' är ett faktum. Endast en del av denna sympati kan med rätta tillskrivas oss för vår direkta propaganda bland soldaterna. Den största delen har uppkommit genom sammanstötningen mellan arméenheter och de protesterande massorna. Bara hopplösa idioter eller direkta skurkar vågar skjuta mot ett levande föremål. En överväldigande majoritet av soldaterna avskyr att fungera som böddlar; detta medges enhälligt av alla korrespondenter som har beskrivit arméns kamp mot den oväpnade massan. Genomsnittssoldaten siktar ovanför huvudet på folket. Det vore onaturligt om motsatsen vore fallet. När det bessarabiska regementet fick order att kväva generalstrejken i Kiev, då förklarade kommandanten att han inte kunde svara för sina soldaters inställning. Ordern sändes då vidare till regementet i Kherson, men det fanns inte ens ett halvt kompani i hela regementet som levde upp till sina överordnades förväntningar.

Kiev var inget undantag. Förhållandena i armén måste nu vara mer fördelaktiga för revolutionen än de var 1903. Vi har nu haft ett års krig (med Japan). Det är knappast möjligt att mäta det förflutna årets inflytande på stämningen inom armén. Men detta inflytande måste vara enormt. Kriget tilldrar sig inte bara befolkningens uppmärksamhet, det väcker också arméns professionella intresse. Våra skepp är långsamma, våra gevär har kort räckvidd, våra soldater är obildade, våra sergeanter har varken kompass eller karta, våra soldater är barfota, de hungrar och fryser, vårt Röda Kors stjäls, vårt kommissariat stjäls – rykten och fakta av detta slag smyger sig in i armén och tas villigt emot. Varje rykte fungerar som en stark syra: den upplöser den mentala drillens rost. År av fredlig propaganda kan knappast mäta sig med resultaten av en enda dags krigsföring. Trots att disciplinens rena mekanik förblir intakt, försvinner tron snabbt, övertygelsen att det är rätt att utföra order, tron att de nuvarande förhållandena kan fortsätta. Ju mindre tro armén har på absolutismen, ju mer tro har den på dess fiender.

Vi borde utnyttja denna situation. Vi borde förklara för soldaterna betydelsen av de arbetaraktioner som förbereds av partiet. Vi borde flitigt utnyttja en paroll för att förena armén med det revolutionära folket: 'Bort med kriget!' Vi borde skapa en situation där det inte vore möjligt för officerarna att i det avgörande ögonblicket lita på soldaterna. Detta skulle få återverkningar också på officerarnas egen attityd. Resten kommer att utföras av gatan. Denna kommer att upplösa resterna av barackhypnos och ersätta den med folkets revolutionära entusiasm.

Men den viktigaste faktorn är de revolutionära massorna. Det är förvisso sant att de mest avancerade elementen i massan, det tänkande proletariatet, under kriget inte har stigit fram öppet i frontlinjen med den grad av medvetenhet som det kritiska historiska ögonblicket kräver. Det vore likväl att manifesteras en brist på politisk ryggrad och en beklagansvärd ytlighet om man av detta faktum drog några som helst pessimistiska slutsatser.

Kriget har slagit ner på det allmänna livet med all sin kolossala tyngd. Detta avskyvärda monster, som andas blod och eld, har stigit fram på den politiska horisonten, den utestänger allting, den griper tag i folkets kropp med sina stålklor, den ger sår efter sår, orsakar en dödlig smärta, vilket för ett ögonblick till och med gör det omöjligt att fråga efter orsaken till smärtan. Kriget, liksom varje stor katastrof, följdes av kriser, arbetslöshet, mobilisering, hunger och död, vilket bedövade folket, skapade förtvivlan men inte protest. Detta är emellertid bara början. Folkets obearbetade massor, de tysta samhällslager, som igår inte hade någon som helst kontakt med de revolutionära elementen, tvingades genom faktas mekaniska kraft att stå ansikte mot ansikte med den centrala händelsen i dagens Ryssland, kriget. De förskräcktes, de kunde inte andas. De revolutionära elementen som före kriget hade ignorerat de passiva massorna, påverkades av denna atmosfär av förtvivlan och koncentrerad skräck. Denna atmosfär omslöt dem, pressade på deras sinnen med en oerhörd tyngd. Den medvetna protestens röst kunde inte höjas mitt i detta elementära lidande. Det revolutionära proletariatet som ännu inte hade tillfrisknat från de sår det erhöll i juli 1903, var oförmöget att motstå 'det primitivas röst'. Men krigsåret förlöpte likväl inte utan resultat. Massorna, igår primitiva, konfronteras idag med de förfärligaste händelser. De tvingas att försöka förstå dem. Själva krigets varaktighet har skapat en önskan om att diskutera, att ifrågasätta meningen med alltsammans. På så sätt har kriget, samtidigt som det för en tid hindrade tusendes revolutionära initiativ, väckt miljoners politiska tänkande till liv. Krigsåret förlöpte inte utan resultat, inte en enda dag passerade utan resultat. Bland de lägre lagren hos folket, i själva massornas djup, försiggick ett arbete, en molekylernas rörelse, omärkligt, men likväl oemotståndligt, oupphörligt, ett arbete av ackumulerande indignation, bitterhet, revolutionär energi. Den atmosfär som nu råder på våra gator är inte längre den rena förtvivlans atmosfär, det är en atmosfär av koncentrerad indignation som söker sina medel och vägar för revolutionär handling. Varje lämplig handling av de arbetande massornas avantgarde skulle nu dra med sig inte bara alla våra revolutionära reserver, utan också tusentals och hundratusentals av revolutionära rekryter. Denna mobilisering skulle till skillnad från regeringens mobilisering utföras med allmän sympati och aktiv medverkan från befolkningens överväldigande majoritet.

Med massornas starka sympati, med den aktiva medverkan av folkets demokratiska element; ansikte mot ansikte med en regering som är allmänt hatad, som misslyckats både med sina stora och små åligganden, en regering som besegrats till sjöss, som besegrats på slagfälten, avskydd, missmodig, utan tro på morgondagen, en regering som förgäves kämpar, fjäskar, provocerar, och slår till reträtt, som blottställd ligger och lider, förmäten och skrämmd; ansikte mot ansikte med en armé vars moral har krossats av hela krigets förlopp, vars tapperhet, energi, entusiasm och heroism har stött på en oöverstiglig mur i form av administrativ anarki, en armé som har förlorat tron på den orubbliga säkerheten hos den regering den satts att tjäna, en missnöjd, knotande armé som mer än en gång under det sista året har gjort sig fri från de disciplinära bojorna och som med iver lyssnar på de revolutionära rösternas rytanden – sådana är de förhållanden under vilka proletariatet går ut på gatorna. Det tycks oss som om historien inte kunde ha skapat några bättre förhållanden för den slutliga attacken. Historien har gjort allt den har kunnat göra genom sin elementära vishet. De tänkande revolutionära krafterna i landet måste göra resten. En enorm mängd av revolutionär energi har ackumulerats. Den borde inte försvinna gagnslöst, den borde inte spillas på spridda engagemang och slag, utan

sammanhang och en bestämd samordning. Alla ansträngningar borde inriktas på att koncentrera bitterheten, vreden, protesten, raseriet, hatet hos massorna, för att ge dessa känslor ett gemensamt språk, ett gemensamt mål, för att förena, samla alla massans delar, för att få dem att känna och förstå att de inte är isolerade, att otaliga delar samtidigt, med samma paroller på banéren, med samma mål i sikte reser sig överallt. Om vi lyckas uppnå denna förståelse, är halva revolutionen gjord.

Vi måste kalla alla revolutionära styrkor till samtidig aktion. Hur kan vi göra det?

Först och främst borde vi minnas att huvudskådeplatsen för revolutionära händelser är staden. Ingen kan förneka detta. Det är vidare tydligt att gatudemonstrationer endast kan förvandlas till en folklig revolution när de är massornas manifestationer, dvs. när de i första hand omfattar arbetarna i fabrikena. Att förmå arbetarna att lämna sina maskiner och arbetsbord, att förmå dem att vandra ut från fabriksplatserna till gatan, att leda dem till den närmast liggande fabriken, att där proklamera att arbetet upphört, att förmå nya massor att vandra ut på gatan, att på så sätt gå från fabrik till fabrik, oupphörligt växa i antal, sopa bort polisbarriärerna, absorbera nya massor som råkar komma förbi, befolka gatorna, ta byggnader som är lämpliga för folkmöten i besittning, befästa dessa byggnader, hålla ständiga revolutionära möten med åhörare som kommer och går, få ordning i massrörelserna, väcka deras ande, förklara för dem meningen och målet med det som pågår, att slutligen förvandla hela staden till ett revolutionärt läger. Detta är i stora svep handlingsplanen.

Startpunkten borde vara fabrikena. Detta betyder att gatumanifestationer med en allvarlig karaktär, de som bär de avgörande händelserna i sitt sköte, bör börja med massornas politiska strejk.

Det är lättare att bestämma ett datum för en strejk än för en folkdemonstration, liksom det är lättare att göra massorna redo för handling än att organisera nya massor. En politisk strejk – inte en *lokal, utan en politisk generalstrejk över hela Ryssland* – borde ha en allmän, politisk paroll. Denna paroll är: *stoppa kriget och inkalla en nationell konstituerande församling*.

Detta krav bör vara landsomfattande, och här ligger uppgiften för vår propaganda, som skall föregå den all-ryska generalstrejken. Vi bör utnyttja alla tänkbara tillfällen för att göra tanken på en nationell konstituerande församling populär bland folket. Utan att förlora en sekund borde vi sätta igång alla tekniska resurser och all propagandistisk makt som vi har tillgång till. Proklamationer och tal, bildningscirklar och massmöten bör föra ut, framställa och förklara kravet på en konstituerande församling. Det bör inte finnas en enda människa i staden som inte vet vad detta krav betyder: en nationell konstituerande församling.

Bönderna bör kallas till möten den dag den politiska strejken utbryter och utfärda resolutioner som kräver inkallandet av en konstituerande församling. Bönderna i stadsomgivningen bör kallas in i städerna för att delta i massornas gatudemonstrationer, vilka samlas under parollen om en konstituerande församling. Alla föreningar och organisationer, professionella och lärda sällskap, organ för självstyre och oppositionspressens organ bör i förväg underrättas av arbetarna om att de förbereder en allrysk politisk strejk, fixerad vid ett visst datum, för att tvinga fram inkallandet av en konstituerande församling. Arbetarna bör kräva från oppositionspressen att den skall popularisera deras paroller och vid demonstrationens början trycka en appell till befolkningen att gå med i den proletära manifestationen under den konstituerande församlingens banér.

Vi bör sprida en intensiv propaganda inom armén för att varje soldat som sänds för att kväsa 'rebellerna', den dag strejken utbryter skall veta att han står ansikte mot ansikte med ett folk som kräver en nationell konstituerande församling.